

Over 'Een thuis in de branding':

'De begeleiders waar je iets aan hebt gedragen zich bij Van Celst niet alleen als "professionele begeleiders", ze zijn gewoon zichzelf. Dat zijn échte mensen. Ik weet wel, het is niet gemakkelijk, maar het is mogelijk om een balans te vinden tussen jezelf zijn en toch professioneel. In Van Celst leef je samen. Sommigen komen dicht bij je hart te staan. Je krijgt een soort van zussenband met hen... Er wordt heel individueel gekeken en op maat afspraken gemaakt. De vraag is: wat heb jij nu op dit moment nodig?'

- *Thais Baudens, ex-jongere Van Celst*

'Laat de levens van de meisjes die in dit boek getuigen onder de huid kruipen, laat ze ongemak en schroom oproepen. Dit gaat over onmacht, leed, verstoting, stigma en machteloosheid, vaak onzichtbaar en dicht bij ons.

Dit boek laat de complexe werkelijkheid zien van trauma, van mishandeling en verwaarlozing in alle rauwheid.

Het toont echter ook het wonder van het nooit-aflatende engagement, van het geloof in mogelijkheden, van vasthouden, in waarde zetten, zorgzaam hechten en graag zien. Het brengt hoop in situaties waar cynisme dreigt, het bewijst hoe het goede kan overwinnen, zelfs tegen beter weten in.'

- *Dirk De Wachter, psychiater en auteur*

'Ondanks de inperking (in vrijheid) blijft de warme zorg voor de jongere onveranderd! Deze zin vind je in hoofdstuk vier van Een thuis in de branding. Het vat de ziel van Van Celst en het boek goed samen. Met veel zorg en warmte brengt het boek de meisjes van Van Celst en hun worstelen met hun verleden, omgeving, stigma en

zichzelf in beeld. Een thuis in de branding benadert met een grote fijngevoeligheid onderwerpen als agressie, geweld, zelfverwonding, zelfmoordgedachten, maar heeft het evenzeer over het belang van 'lekker eten' en de vriendschappen en warmte bij de meisjes. Met het boek opent Van Celst zijn deuren. Het personeel van Van Celst laat zien hoe ze steeds opnieuw warme zorg proberen te realiseren. Een thuis in de branding is voor mij dan ook een perfecte uitgestoken hand om het debat over warme zorg in een beveiligde opvang levendig te houden. Het is een waardevolle referentie voor iedereen die zich dagelijks inzet voor jongens en meisjes met complexe problematieken. Als kinderrechtencommissaris en voorzitter van de Commissie van Toezicht voor Jeugdinstellingen neem ik het graag als referentie mee!

- Caroline Vrijens, kinderrechtencommissaris

'Van Celst omarmt jongeren die vechten tegen zichzelf en de wereld, en ze laten niet los. Dat is hoopgevend. Van Celst lijkt niet zozeer als "hulpvoorziening", maar vooral als "minisamenleving" met de jongeren te werken. Ze beseffen dat complexe situaties complexe antwoorden vergen, over de muren van een voorziening heen. Opgroeien doe je immers niet in een hokje.

Tijdens het lezen van Een thuis in de branding borrelden gevoelens van kwaadheid en verdriet op, van onmacht, over hoe moeilijk het als jongere kan zijn om je plek in de wereld te vinden. De passages waarin de werking van Van Celst beschreven wordt gaven me vaak een warm gevoel – jongeren kunnen er "thuiskomen" en als mens graag gezien worden, hoe donker het buiten ook is.

Geerdt Magiels slaagt erin de complexe realiteit van jongeren in Van Celst vanuit verschillende invalshoeken te belichten. Hij heeft aandacht voor psychologische processen, de context van het gezin, de grote impact van armoede en de ellenlange weg die jongeren vaak moeten afleggen voor ze hulp vinden. Al deze zaken helpen ons de gewone jongere in de ongewone situatie te zien.'

- Eveline Meylemans, bestuurder van Uit De Marge vzw, werkt voor het Kenniscentrum Kinderrechten en is jongerenadviseur bij De Vlaamse Jeugdraad

Geerdt Magiels

Een thuis in de branding

Jeugdzorg in een
veranderende wereld

Witsand Uitgevers

De namen van de meisjes in dit boek zijn pseudoniemen om de identiteit van deze minderjarigen te beschermen. Elke gelijkenis met bestaande personen is louter toevallig. Als de levensverhalen in dit boek je doen denken aan iemand die je kent, dan is dat omdat de wederwaardigheden van deze jongeren geen uitzonderingen zijn en in vele varianten en combinaties voorkomen. De beschreven werkelijkheid van deze jonge levens is fictief maar reëel.

INHOUD

1. Ik ben een klein, wankel bootje	7
2. Knoop Jong en ingewikkeld	11
3. Huiskamer Een dag in een voorziening	21
4. Stress Mens onder druk	35
5. Tienerbrein Van angst tot roekeloosheid	51
6. Lichaam en geest De biopsychosociale werkelijkheid	67
7. Vertrouwen Bouwen aan en met relaties	91
8. Vlucht Scènes uit onzekere levens	103

9. Pauzeknop Nu stilstaan, straks weer verder gaan	115
10. Omgeving Kind en context	135
11. Stigma Het stempel van onbegrip	155
12. Verandering Leren leven, elke dag opnieuw	169
13. Huis Zorgen voor jongeren in een veranderende wereld	191
14. Virus In het oog van een storm	223
Nawoord. Laat ze niet los (Bruno Vanobbergen)	235
Meer weten: boeken en hulpbronnen	241

1.

Ik ben een klein, wankel bootje

Het stormt in mijn hoofd, in mijn leven. Ik heb paniekaanvallen, huilbuien, maar vooral woede... De golven zijn hoog.

Ik heb heel veel meegemaakt in mijn leven. Dingen die mij serieus getekend hebben maar ook dingen waar ik mij (volgens anderen onterecht) schuldig over voel. Als tranen geld waren, dan was ik momenteel schatrijk.

Nooit rust, nooit zijn wie ik ben, altijd verdrietig, boos, teleurgesteld. Ik kan me moeilijk concentreren en ik word superzenuwachtig van alles. Zelfs als ik met iets bezig ben, malen de gedachten constant door mijn hoofd. Ook 's nachts, als ik probeer te slapen.

Ik snij mezelf soms zodat ik niet moet voelen of nadenken, om kalm te worden, om mezelf te straffen maar ook om het lichter te maken. Ik stoot iedereen van mij weg. Ze zeggen van alles dat ik zelf allang weet. Wie kan mij helpen? Ik wil de controle houden. Ik wil mij niet kwetsbaar tonen aan mijn omgeving. Ik sluit mezelf af uit angst en omdat ik er gewoon niet over kan communiceren. Ik vertrouw niemand. Ik zou er echt wel over willen praten, maar ook vrienden zijn niet echt een optie want zij hebben ook allemaal al hun rugzakje en ik kan ze hier niet echt mee lastigvallen want het is ook te emotioneel voor hen...

Elke dag zet ik mijn masker op. Houd de schijn op naar de

buitenwereld dat alles goed met me gaat. Er is een persoon met wie ik wel een goede band heb en die ik kan vertrouwen. Bij haar kan ik altijd terecht en ik kan ook best goed praten met haar, maar ik voel me schuldig dat ik niet eerlijk kan zijn tegen haar, want ik wil haar niet teleurstellen.

Ik wil vrij zijn, met een eigen persoonlijkheid, een eigen leven. Ik wil aan de kant schuiven wat ik al jaren voel, over hoe waardeloos ik ben. Ik zorg altijd voor bezorgdheden en voor problemen. Ik ben gewoon een probleemkind, ik doe niks goed.

Alles is onzekerheid, alles is een gevecht, het leven vergt zoveel energie. Ik voel me verloren.

Niemand koos ooit voor mij. Ik wil vechten voor een leven waarin ik niet alleen sta en niet constant moet afzien. Ik wil mijn gedachten en gevoelens op een positieve manier kwijt. Ik wil vechten om iets van mijn leven te maken, om me goed te voelen, om moeilijkheden aan te kunnen.

Het gaat nu een periode beter. Eindelijk een beetje hoop dat niet alles zo ellendig zal blijven.

Ik wil mij gewoon eens een tijd goed voelen. Niet elke avond huilen en niet snel boos worden, eindelijk mijn gevoelens een beetje onder controle hebben. Of liever: niet zozeer mijn gevoelens maar mijn gedrag, dat bedoel ik eigenlijk. Ik wil gewoon normaal zijn zoals andere kinderen van mijn leeftijd. Ik weet dat die ook ups en downs hebben maar ik wil ook eens een goede dag hebben, blij opstaan en vrolijk zijn.

Ik probeer de laatste tijd te leven volgens het motto: 'Ik ben hier nu toch, ik ga het mezelf niet moeilijker en zwaarder maken dan het is.' En dus denk ik nu heel erg op korte termijn. En dat is ook niet altijd positief, maar het zorgt er wel voor

dat ik functioneer nu. De zee blijft ruw maar het is me gelukt de haven binnen te varen.

Kelly

2.

Knoop.

Jong en ingewikkeld

Je bent jong en je bent niets anders gewend. Je leeft van de ene dag in de andere en het gaat zoals het gaat. Vader drinkt. Vaak drinkt hij te veel. Dan komt hij dronken thuis en slaat mijn moeder. Die heeft geen verweer tegen het geweld en ligt soms een hele dag in bed. Als ik thuiskom van school, hangt er een ijzige rust in huis. Op mama kan ik niet rekenen, van papa weet ik niet wanneer hij verschijnt en of hij dan poeslieft zal zijn of dat de duivel in hem gevaren is. Ik heb geleerd voor mezelf te zorgen door onzichtbaar te worden. Ik probeer ondertussen toch ook voor mijn zusje en mijn moeder te zorgen.

De dokter heeft gezegd dat mijn moeder een depressie heeft. Ze zou opgenomen moeten worden, maar ze is toch niet zot zeker? Bovendien is daar geen geld voor en ze wil ons niet alleen laten met papa.

Ik doe meestal de boodschappen en mijn huiswerk. Gewoonlijk kook ik uit blik of warm een pizza op. Maar de afwas blijft vaak staan en de was blijft liggen. Het is onrustig in mijn gedachten want ik weet nooit wat het volgende uur, laat staan morgen, zal brengen.

Nachtmerries doen me soms badend in het zweet wakker schrikken. Dat is niet echt goed voor mijn schoolresultaten. Ik kan me steeds moeilijker concentreren. Mijn punten zak-

ken weg, de buikpijn die me vroeger weleens plaagde gaat nu bijna nooit meer weg. Er zit een knoop in mijn buik alsof alles daar samentrekt.

De laatste keer dat papa dronken thuiskwam, had hij een maat bij zich. En nog een vrouw, die ze op straat hadden opgepikt. Ik weet niet wat ze allemaal hebben uitgespookt maar toen ze haar al half hadden uitgetrokken, ben ik gaan lopen. Ik wist niet waar naartoe en maakte me de hele tijd zorgen over mijn zusje en mijn moeder, die boven lagen te slapen, dat hoop ik toch. Ik heb de hele nacht rondgezworven, geschild in een lege garagebox tot mijn tanden klapperden. De volgende ochtend ben ik recht naar school gegaan en heb ik gedaan alsof er niets aan de hand was. Maar mijn zorgleerkracht moet gemerkt hebben dat er iets niet klopte. Tijdens de pauze nam ze me apart en vroeg of er iets scheelde. Ik probeerde eerst te doen alsof er niets aan de hand was maar ik kon mijn tranen niet bedwingen. Van het een kwam het ander.

Daarna kwam er een man aan huis, die wilde weten hoe het bij ons ging. Hij zei dat hij een consulent was en dat hij van oordeel was dat het zo niet verder kon en dat er hulp moest komen. Hij was de eerste van een hele stoet mensen die kwamen helpen. Iedere keer opnieuw vertelde ik mijn verhaal maar ik werd steeds moedelozer. Veel veranderde er niet. Mama werd niet beter en papa werd dreigender. Papa was kwaad op mij want door mij zaten we nu in de problemen. Ik voelde me ook schuldig dat ik niet beter voor ons had gezorgd.

Ik vluchtte thuis weg en zwierf steeds meer op straat rond en leerde zo een clubje kennen dat op het basketveldje rondhing. Ze rookten en dronken breezers. Ik nam mijn eerste trek en dronk mijn eerste slok alcohol. Het gaf een warm gevoel

vanbinnen en verdoofde mijn pijn. Even kon ik mijn angst vergeten. Ik hoorde ergens bij.

Het waren kerels met veel branie en ze verkochten stoere praat. Ik had geleerd om voor mijzelf op te komen en had nogal een grote mond voor een klein meisje. Zo kon ik mijn mannetje staan. Ik was steeds minder thuis, het groepje van het sportveld werd mijn familie. Voor ik het doorhad, werd ik het liefje van de jongen met de meest verleidelijke stem. Hij fluisterde in mijn oor dat hij van mij hield. Hij lokte me met zijn lichaamswarmte en hij kustte me op de mond. Ik wist niet beter dan dat dit de liefde was die ik nergens anders vond.

Ik weet niet meer precies hoe ik het in de gaten kreeg dat er ergens iets niet klopte. Ze hadden te veel geld om zakgeld te zijn. Er was ineens een nieuwe brommer en ze hadden de nieuwste smartphones. Er waren afspraken waar ik niet bij mocht zijn en er gingen onderhands zakjes rond, waarvan het duidelijk de bedoeling was dat ik die niet zag. Als ik er iets over vroeg, zeiden ze me dat mijn tijd nog zou komen.

Die tijd kwam. Toen we samen op stap waren naar een leegstaand huis waar een feestje zou plaatsvinden. Plots waren we omringd door politieagenten. We werden uit elkaar gehaald en apart gefouilleerd en weggeleid. Wat later zat ik met een agente op kantoor. Ze verhoorde me maar ik vertelde zo weinig mogelijk, ik zou mijn vrienden niet verklikken. Ze zei dat ik geluk had gehad want dat de bende bezig was met drugs en dat ze een overval op hun kerfstok hadden. Ze geloofde me toen ik zei dat ik daar niets mee te maken had. Maar ik zou die nacht wel opgesloten worden in een cel, voor mijn eigen veiligheid, want ik kon niet naar huis en op straat was het zeker ook niet veilig. Er was nergens anders plaats om mij op

te vangen: ‘alle voorzieningen zaten vol’. En dus zou het mijn eerste nacht in een politiecel worden.

Toen de deur van de kale cel met alleen een betonnen brits en een dunne matras achter me dichtviel, zakte mijn wereld in elkaar. De agente had me nog een goedenacht gewenst. Het zal wel vriendelijk bedoeld geweest zijn maar de angst en de eenzaamheid gierden door mijn lijf.

De nacht was een nachtmerrie. Terwijl ik klaarwakker was, kwamen de muren op me af. Ik zag spoken, hoorde stemmen, miste zo heel hard mijn mama.

Ik weet niet hoe ik die nacht overleefd heb. Ik ben uiteindelijk in slaap gevallen. De volgende morgen moest ik voor de jeugdrechter verschijnen. Het was een strenge man die ik daarna nog vele keren gezien heb, waardoor ik weet dat hij vriendelijk is en me wilde helpen. Maar die eerste keer was ik gespannen als een veer en kwaad op iedereen en misselijk van vermoeidheid. Hij legde uit dat ik niet terug kon naar huis. Mijn vader zat intussen in de gevangenis vanwege verboden wapenbezit. Mijn moeder kon niet voor me zorgen, zij zou eerst opgenomen moeten worden om te genezen. Mijn zusje zou geplaatst worden in een pleeggezin. Voor mij was er plaats in een voorziening waar ik tijdelijk zou gaan wonen, in een groep jongeren van wie het leven, zoals dat van mij, in een knoop was geraakt, waar we begeleid zouden worden en gesteund om die knoop te ontwarren. Waar we weer in onze plooi zouden kunnen vallen.

Dit verhaal is een variatie op een thema dat vele vormen kan aannemen. Ze spelen zich elke dag af in uw buurt, in ons eigen land, onder onze neus, maar meestal net buiten het zicht. Ze komen alleen even in de pers wanneer een jongere in de gevangenis belandt bij gebrek aan opvang elders, wanneer een jongen dood gevonden wordt in een wegwerptentje, wanneer een meisje bevrijd wordt uit een hotelkamer waar ze seksuele diensten moest verlenen aan een resem ‘klanten’.

Het zijn verhalen van meisjes en jongens die in penibele gezinssituaties opgroeien. In gezinnen waar vader en/of moeder psychische problemen hebben, vaak gecombineerd met een drugs- of alcoholprobleem. De lichamelijke en geestelijke gezondheid staat er onder druk. Er speelt een of andere combinatie van ongezonde voeding, te weinig lichaamsbeweging, weinig sociale vaardigheden, schaarse materiële of intellectuele middelen, van generatie op generatie opgebouwde problemen, lage cognitieve of emotionele intelligentie, armoede of trauma, die samen of apart bijdragen aan gestaag escalerende medische, financiële of juridische problemen.

Het samenspel van dit soort problemen verhindert dat kinderen zich ontplooien. Als het goed is, worden die tijdig opgemerkt in de wijk, bij de huisarts of op school. Dan kan Jeugdhulp gemobiliseerd worden. Wanneer kinderen, jongeren, ouders hulp nodig hebben, kunnen die rechtstreeks aankloppen bij verschillende diensten voor begeleiding en advies. Ze moeten natuurlijk wel de weg vinden en dat is niet altijd voor iedereen even vanzelfsprekend. De drempel is soms hoog, de weg naar de juiste hulp heeft vaak meer weg van een labyrint dan van een heldere routeaanwijzing. Maar bij Kind en Gezin, bij het Centrum voor LeerlingenBegeleiding (CLB), bij de

Centra voor Algemeen Welzijn (CAW) kan samen naar oplossingen worden gezocht. Soms is advies genoeg om de juiste richting te vinden. Soms is kortdurende hulp noodzakelijk, soms worden ze doorverwezen naar gespecialiseerde zorg zoals een Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG), een psycholoog of echtscheidingsbemiddeling. Die hulp ‘komt aan huis’ of is dichtbij beschikbaar.

Bepaalde vormen van hulp gaan verder. Als de thuissituatie om wat voor reden dan ook niet veilig is, wordt bijvoorbeeld verblijf in een voorziening noodzakelijk. Deze maatregelen zijn ingrijpender en daarom niet rechtstreeks toegankelijk. Dergelijke hulpvragen worden behandeld via de ‘Intersectorale Toegangspoort’, die nagaat welke hulp er precies nodig is en die die ook toewijst. Dit is een soort van onthaalbalie waar expertise over psychische, sociale en welzijnsproblematieken (de verschillende ‘sectoren’) aanwezig is en waar gepaste gespecialiseerde hulp kan worden aangeboden. Als hulpverleners ongerust zijn over een onveilige situatie of denken dat de ontwikkelingskansen van kinderen of jongeren in het gedrang zijn, nemen ze contact op met het gezin en eventueel ook met een van de zogenaamde ‘gemandateerde voorzieningen’, het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ) of het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK), waar kinderen, jongeren of ouders zelf trouwens ook rechtstreeks terecht kunnen. Daar kan verdergaande hulpverlening worden opgestart, op vrijwillige basis, dus met het akkoord van het gezin, dat wil zeggen de ouders én de kinderen. Het gezin kan niet zomaar beslissen om de hulp te veranderen of stop te zetten. Daarover wordt samen met de hulpverleners en de gemandateerde voorziening beslist. Er wordt dus altijd gezocht naar hulp die het gezin uit

vrije wil aanvaardt. Maar als dat niet lukt, dan kan de geman-
dateerde voorziening doorverwijzen naar het parket – ook als
het gezin dat niet ziet zitten. Het parket kan de jeugdrech-
ter inschakelen en die kan dan de situatie beoordelen en zal
desnoods hulpverlening afdwingen en gerechtelijke jeugdhulp
opstarten. Het gezin komt dan in de gedwongen hulpverle-
ning terecht.

De rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp werd in 2017 door
bijna zeventigduizend gezinnen aangesproken. Prioritair
wordt gepoogd uithuisplaatsing (in een voorziening of pleeg-
gezin) te vermijden. Positieve methodieken om dat te voorko-
men slagen vaak, maar niet altijd. Het aantal kinderen in de
pleegzorg neemt nog steeds toe.

De hulp komt echter niet altijd op tijd. Eind 2019 ston-
den in Vlaanderen 5.543 kinderen en jongeren in nood op de
wachtlIJst voor hulp. Gemiddeld wordt meer dan een jaar ge-
wacht op een plek in de niet-rechtstreeks toegankelijke jeugd-
zorg. De wachtlijsten lijken op te lopen. Velen vallen door de
mazen van het net. Hun problemen worden er meestal niet
kleiner op.

Jongeren en hun context moeten soms lang wachten op
de juiste hulp, ook omdat de jeugdhulp een doolhof is. Hoe
langer gezocht moet worden naar de juiste opvangplek, hoe
groter de kans dat de problemen escaleren en het dossier com-
plexer wordt.

Het verhaal van het meisje dat thuis weglOOpt zou ook een
ander vervolg kunnen krijgen. Het geweld in huis kan ont-
aarden in verbale of zelfs lichamelijke agressie of misbruik.
Zelfbeschadiging of zelfdodingsgedachten bieden een schijn-
bare vluchtweg uit de ellende. Psychische problemen worden

versterkt door slaapstoornissen, trauma of angst en onzekerheid. Het gebrek aan ouderfiguren met wie een stabiele vertrouwensband wordt opgebouwd ondermijnt de eigen identiteit. Vaak ontbreken een of beide ouders omdat die zelf psychiatrische problemen hebben of in de gevangenis zitten. Middelengebruik om de pijn te verdoven kan uitgroeien tot verslaving. Onder het mom van liefde of geld kunnen ze in de tienerprostitutie worden gelokt. De psychische en lichamelijke kwetsuren versterken elkaar. Voor ze het goed en wel beseffen, staan jongeren dan al met één been in de wereld van de criminaliteit. Dat is niet de plek om uit te groeien tot een stabiele, sociaal functionerende volwassene. Een cocktail van psychologische, medische en sociale problemen zorgt voor schade aan lichaam en geest bij jonge mensen die zich nog volop moeten ontwikkelen.

Deze jongeren komen vaak na veel omzwervingen terecht in gesloten voorzieningen. Ze zijn vooral bekend onder de naam van de gemeente waar ze gevestigd zijn: Mol, Beernem, Ruiselede, Everberg... Het zijn klinkende namen, die vaak negatief in de pers komen. Een gevangenis voor de één, een vluchtheuvel voor de ander, soms toch ook het station van de laatste hoop. Jonge mensen worden er opgevangen om ze tegen zichzelf of tegen de samenleving te beschermen.

Deze voorzieningen tonen de onmacht waarmee wij als samenleving omgaan met de kwetsbare en gekwetste levens van tieners van wie de levens in de knoop zijn geraakt. De jeugdhulp is zo fragmentarisch georganiseerd rond specifieke problematieken dat je met een multidimensionele problematiek, waarin familiale, sociale, justitiële, geestelijke en lichamelijke problemen samenkomen, bijna nergens terechtkan. De hulp

is vaak gestuurd door het aanbod van specifieke hulp en niet gericht op de vraag of de behoeften van de jongeren. (Dat is een manco dat in de hele geestelijke gezondheidszorg speelt.) Een jongere met een ingewikkelde combinatie van problemen past in geen enkel vakje. Hij of zij wordt doorgestuurd van voorziening naar voorziening, van sector naar sector. Onder-tussen stapelen de kwetsuren zich op, iedere doorverwijzing is een nieuwe breuklijn. De discontinuïteit van zorg en hulp zorgt voor psychische en fysieke problemen die steeds ernstiger worden.

Voor minderjarige meisjes die op deze manier van de regen in de drop komen en steeds verder naar de rand van de maatschappij afglijden, zijn er voorzieningen zoals het begeleidingshuis Van Celst op het Kiel in Antwerpen, dat een passende begeleiding aanbiedt. Naar deze voorziening in de bijzondere jeugdzorg worden de jongeren vaak verwezen omdat ze door de verkokering van de zorg en de zwaarte van hun problematiek nergens anders terecht kunnen.

Van Celst is een huis in de branding van een tumultueus bestaan, een thuishaven waar de jongeren veiligheid en rust vinden. Omdat er luwte heerst, doordat de continuïteit van de zorg, wat er ook gebeurt, er vooropstaat.